

Nauhuri pyörii ja kerääjät Elina ja Vesa kuuntelevat korva tarkkana, kun emäntä Hilma Sanio kuvailee pellavan lihtausta. Isäntä Albin taas muistaa vielä elävästi kasken- ja tervapolton.

Kerääjät Enonkoskella

Murre elää ja muuttuu

Hivanne, häikkä, kuplus ja putama kiehtovat kielentutkijan korvaa. Nämä ja monia muita omaperäisiä maastonimityksiä on saatu talteen Helsingin yliopiston ja Enonkosken kunnan järjestämällä murteenkeruuretkellä.

Kerätyt tiedot eivät jää vain tutkijoiden käyttöön. Niiden avulla uusitaan karttojen nimistöä ajan tasalle ja ne täydentävät pitäjänhistoriaa.

- Kysyttäisinkö tällä kertaa vaikka metsätöistä ja kaskenpoltosta, pohtivat opiskelijat Elina Juva ja Vesa Lappalainen matkalla kohti päivän ensimmäistä keruupaikkaa.

Elina ja Vesa keräävät muista retkeläisistä poiketen muoto-opin aineistoa paikannimien sijasta. Kyselemällä vanhoista työtavoista innostetaan iäkkäitä haastateltavia puhumaan. Tällöin tulee esille myös murteelle tyypillisiä kielioppimuotoja.

Käännyttyessä Hilma ja Albin Sanion pihalle mutkaisen hiekkatien päähän huokaisevat kerääjät ihastuksesta: navetan hirsiselissä ja kivimuurissa näkyy rakkaus työhön.

Sisällä nostelee emäntä Hilma piirakoita pirtinruunista, isäntä Albin lepäilee sohvalla. Vieraat eivät tule ihan yllättäen: muutama päivä aikaisemmin on käyty keräämässä lähiseutujen paikannimistöä. Nimestäjät kulkevat järjestelmällisesti talosta taloon, muoto-opin ja sanaston kerääjät taas vierailivat tunnettujen, enimmäkseen iäkkäiden murteentaitajien luona. Näiden nimiä on saatu vanhoilta kerääjiltä ja

Sanoita ei tarvitse houkuttella kertomaan vanhoista ajoista, kasken- ja tervanpoltosta, pellavasaunasta ja perinteisistä herkuista. - Kaikkena sitä on tässä elämässä ehtinnä olla vuan ei alan vihaksena, naureskelee isäntä. Väliin tulee mielipiteitä nykyajan merkittävyyksistä, vetoksesta avoliittoihin.

Nauhuri pyörii pöydällä ja haastattelijat merkitsevät muistiin mielenkiintoisia muotoja. Nauhojen puhtaaksikirjoitus eli litterointi vaatii jälkepäin yleensä kaksi kertaa niin paljon aikaa kuin itse nauhoitus.

Murreraja kulkee läpi Enonkosken

Murteenkerääjät, assistentit Matti Punttila ja Jaakko Yli-Paavola sekä kymmenen opiskelijaa ovat majoittuneet kahdeksi viikoksi Ihamanien koululle. Kiitos Enonkosken kunnan avuliisuuden, joutuvat retkeläiset kustantamaan vain matkan Enonkoskelle ja takaisin. Keruupaikoissa käydään polkupyörillä, kaukaisempiin saadaan autokyyti.

Enonkosken murteen ja paikannimistön erikoislaatuudesta lainahti keskustelu viikkaana Ihamanien koulun aamiaispyödyssä. Pitäjälle tyypillisiä ovat alussa mainitut maastonimitykset: hivanne tarkoittaa hietikkoo, häikkä kapeaa niettä, kuplus eli soistunut vesi synnyttää putamia, mättäitä.

Paikannimistöä on Enonkoskelta retkellä saatu talteen runsaasti, yli 3000 nimeä. Autioituneilla seuduilla paikannimien kerääminen on huomattavasti vaikeampaa. Kölli- eli liikanimiä on Enonkoskelta löytnyt vähän, samoin ilmansuuntiin liittyviä nimiä. Paikkakunnan perinteiset pääilmansuunnat muuten ovat itä, luuve, päivä ja pohja!

Muoto-opin ja sanaston kerääjälle Enonkoski taas on erityisen mielenkiintoinen paikkakunta sikäli, että murreraja kulkee sen läpi. Kun yhdessä talossa sanotaan 'mie kävin ihe mehässä' todetaan naapurissa 'minä kävin ite metässä'. Mie-muodot tuntuvat kuitenkin olevan lievässä.

SAVON SANOMAT
3.6.1952 LIITE

- Tämä todistaa sitä, että murteet vaikuttavat toisiinsa vielä nykyäänkin, eikä ainoastaan yleiskieli murteisiin, toteaa assistentti Matti Punttila.

Kartat ja historia hyötyvät keruusta

Retkeltä saadut tiedot ovat viimeistään vuoden kuluttua arkistoissa tutkijoiden käytössä. Tietoja voidaan kuitenkin hyödyntää myös käytännössä: niiden avulla uusitaan karttojen paikannimistöä ajan tasalle. Savossa on esimerkiksi salo-loppuisia saarennimiä alettu yhä enemmän muuttaa saari-loppuisiksi, sillä nykyisin ihmiset alkavat mieltää salon metsäksi eikä saareksi.

Keruuretken tuloksia voidaan myös käyttää kirjoitettaessa Vanhan Kerimäen historiaa. Aloitteen keruuretkestä tekikin Vanhan Kerimäen seura. Monissa paikannimissä heijastuu historia, esimerkiksi Enonkosken läpi kulkenut valtakunnan raja nimissä Karjalanniemi ja Suomalaissuunti.

- Kun Enonkoskella tehtiin nyt ensimmäinen järjestelmällinen keruu, on Vanhan Kerimäen pitäjistä nimestämättä enää Savonranta. Sinne toivottavasti päästään lähivuosina, arvioi Matti Punttila.

Suomen kielen laitoksen järjestämille keruuretkille lähtevät lähinnä sukujuuriltaan kaupunkilaiset opiskelijat. Maaseudulta kotoisin olevat keräävät yleensä nimistöä kotiseudullaan. Monille retkeläisistä tämä on siis ensimmäinen kosketus maaseutuun.

Paitsi pakollisen opintusuorituksen, keruuretki on antanut opiskelijoille myös tietoa maaseudun elämästä ennen ja nyt sekä uutta elävyyttä luennoilla opittuihin asioihin. - Murreluennoilla ajattelin usein, että tiedot perustuvat vuosisadan alun tilanteeseen, muistelee Elina Juva. - Nyt olen huomannut, että murre todella elää edelleen.

KIRSTI SALMI
PEKKA KUURILA